

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΙΟΥ, 1863.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 316.

Ε΄. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος

τοῦ

Κ. Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΟΥ

• Περίπλους: Μακεδονίας καὶ Ἑλλάσποντος Ἀσίας μετὰ
τῶν ταύτῃ προσκειμένων μεγαλονήσων. •

Τὸ ἐν Ἀθῶ μοναστήριον τῆς Λαύρας.

(Συνέχ. Ἰδε Φυλλ. 314, 315.)

Ὁλῆθριοι συνέπειαι τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Λατινισμοῦ. — Ἀνάπτυξις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀθῶ. — Ποιηταὶ καὶ ἱστορικοὶ περὶ Ἀθῶ. — Ἔπος τοῦ Ἀθωνοῦ. — Ἀγαλμα Διὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς. — Ὁ ναὸς τῆς μεταμορφώσεως. — Ἡ Λαύρα τὸ σῶνθεος καταφύγιον τῶν ἐν Βυζαντίῳ. — Ὁ ναύσταθμος καὶ ὁ πύργος τῆς Λαύρας. — Προσκυνηταί. — Εὐδὴ προσκυνητῶν. — Ὁδὸς ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Καρακάλλα. — Σκέψεις τῶν μοναχῶν περὶ τοῦ ἐν Ἀθῶ βίου.

Τοιαύτη ἦν δυστυχῶς ἡ ἐνέργεια τοῦ Λατινισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ὅσῳ δὲ κατὰ τοὺς βυρβάρους ἑκείνους καὶ ἀγρίους τοῦ δυτικοῦ μεσαιῶνος χρόνους ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης μεθ' ἑλὼν τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀληθῶς εὐεργετικὴ καὶ σωτήριος, ἐξημερώσασα, ἐκπαιδεύσασα, καὶ ἐξου-

γενίσασα τὰς ἀγρίας φυλάς τῶν βυρβάρων ἐκείνων, οἵτινες ἐπιδραχμόντες ἀπὸ τῆς Ἀρκτοῦ, κατέκλυσαν τὴν μεσημβρίαν, διαλύσασαί τὴν Ῥωμαϊκὴν κοινωνίαν, τόσῳ ἡ ἐπιρροὴ τῆς παντοδυνάμου ταύτης ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ἀλεθρίχ ἐν Βυζαντίῳ, ὅπερ βεβαίως ὀφείλει τὴν ἐσχάτην δουλείαν αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς ἀπαύστους τῆς δύσεως προσβολὰς ἐπὶ δεῖξις ὀλοκλήρους αἰῶνας. (α)

Ἄλλ' ὦ πόλις, πόλις, πόλεων πασῶν ὀφθαλμὸς, ἄκουσμα παγκόσμιον, θέαμα ὑπερκόσμιον, πίστεως ἀρχηγὲς, ὀρθοδοξίας ποδηγὲς, λόγων μέλημα, καλοῦ παντὸς ἐνδιχίτημα! ὦ ἡ ἐκ χειρὸς κυρίου τὸ τοῦ

(α) • Δύο λόγοι εὐπρόσωποι (λέγει ὁ Γάλλος Ἀδβ. Φλερύ) παρεκίνησαν τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Γ', νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τοὺς σταυροφόρους. Ἐξ ἑνὸς μὲν ἔλεγον οἱ Ἕλληνες συνέτειναν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῶν σταυροφόρων. Ἐξ ἄλλου δὲ πάλιν, οἱ πεισματώδεις σχισματικοὶ οἱ ἀπὸ αἰῶνων ἐπαναστάται τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ τιμωρηθῶσι. Ἄν ὁ φόβος τῶν ἐπλυν ἡμῶν, τοὺς ἐκναφέρῃ εἰς τὸ καθῆκον, ἀγαθὴ τύχη· εἰ δὲ μὴ πρέπει νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωμεν, καὶ οἰκίσωμεν πάλιν τὴν γῶραν διὰ καθολικῶν. Ἄλλ' ἡπατήθησαν. Ἡ κατὰκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ ἡμετέρας τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀγίας γῆς, καὶ κατέστησε τὸ σχίσμα τῶν Ἑλλήνων ἀδιάλλακτον. Ἡ κατὰκτησις αὕτη, καὶ οἱ πόλεμοι οὗς παρήγαγε, ἐκλόνησαν τοιοῦτοτρόπως τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ὥστε παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ καταστρέψωσιν αὐτὴν διὰ κοσίου ἐνταυτῷ μετὰ ταῦτα. •

θυμοῦ πιούσα ποτήριον, ὃ ἡ παλὺγονος καὶ βύσσαν καὶ πορφύραν ἡμφιεσμένη βασιλαιοῦν, πικρὰ δ' ἀρτίως καὶ αὐχμηρὰ, καὶ πολλῶν κακῶν κληροῦχος, καὶ τέκνων τῶν γνησίων χατίζουσα, πότε θεόθεν ἐνωτίση, ἐξεγείρου, ἀνάστηθι ἡ πιούσα τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ μου καὶ τὸ κόνδυ τῆς πτώσεως, ἐνδύσαι τὴν ἰσχὺν σου, ἐνδύσαι τὴν δόξαν σου, ἐκτίναξαι τὸν χοῦν καὶ ἀνάστηθι!

Ἡ δεκάτη τρίτη τοῦ Αὐγούστου πρωτὰ ἀνέτειλε γαληνιαία καὶ ἱλαρά· ἡ θάλασσα λειοτάτη καὶ ἐντελῶς ἀρυτίδωτος, ἦν καθρέπτει, ἐφ' οὗ ἀκίνητα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἄθω κατωπτρίζοντο διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα πλοῖα· ἀλλ' ἡ κορυφή τοῦ γίγαντος ἦν κεκαλυμμένη ὑπὸ τῶν αἰωνίων ἐκείνων νεφῶν, αἱ σπανίως ἐξ αὐτῆς ἀποσπῶνται. Ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ὑψομένου τοῦ Ἡλίου ἴσως βαθμηδὸν διαλυθῶσι τὰ νέφη, ἀπεφάσισα μετὰ δύο μοναχῶν ν' ἀναβῶ καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ ὄρους, τὴν κορυφήν, ἀλλ' εἰς μάτην· ἄνεμος ἀνατολικὸς ἡρέμα πνέων ἐσώρευεν ἐφ' ἡμῶν ἀπαύτως ὄρη νεφῶν λευκοτάτων, ὥστε μετὰ μικρὸν εὐρέθημεν αἶφνης περικυκλωμένοι ὑπὸ ὀμίχλης πυκνῆς, ἥτις ἀτῆρεσεν ἀπὸ τὰς ὀφείας ἡμῶν, καὶ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ οὐρανόν. Πᾶσα περαιτέρω ἀνάβασις ἢ ὀπισθοχώρησις κατέστη ἀδύνατος. Σιγὴ παντελὴς ἐβασίλευεν ἐν τῷ αἰθερίῳ τούτῳ σκηνώματι, οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἐτόλμα δι' ὀμιλίας νὰ ταράξη τῆς φύσεως τὴν ἀνάπαυσιν, ὅτε αἶφνης ἐκ τοῦ βάθους ἀναβαίνων ἤκούσθη ἱλαρὸς ὁ γλυκὺς καὶ παρήγορος τοῦ μοναστηριακοῦ κώδωνος ἤχος, ὡς τις χορὸς ἀγγέλων ὑμνούντων ἐν ἀγαλλιάσει τὸν Κύριον. Βαθμηδὸν ὑπὸ τὰς θερμὰς τοῦ Ἡλίου ἀκτίνας ἀραιούμενα τὰ νέφη ὑψοῦντο, καὶ βαθμηδὸν ἐκαθαρίζετο καὶ ἐλαμπρύνετο ὁ ὀρίζων. Ἡμεῖς δὲ ἤδη ἰστάμεθα τέσσαρας περίπου χιλιάδας πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καί τοι δὲ ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ὄρους, ἥτις φέρει ἐν εἴδει σταφάνου τὸν ναὸν τῆς μεταμορφώσεως, τὸ ὑψιστον τοῦτο τῆς ὁρθοδοξίας σημεῖον, ἀφ' οὗ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑμνεῖ τὸν δημιουργόν, ἀπείχομεν εἰσέτι δύο χιλιάδας πεντακοσίους πόδας, ἥδη ὅμως ἀπὸ τοῦ σημείου ἐφ' οὗ ἰστάμεθα τὰ πάντα ἦσαν ὑποπόδιον τῶν ποδῶν ἡμῶν, ἡ Θράκη, ἡ Θάσος ἡ Λήμνος, αἱ βόρειοι σποράδες, ἡ Θεσσαλία, ὁ Ὀλυμπος· Δικαίως ποιηταὶ καὶ ἱστορικοὶ ἐξύμνησαν τὸ κάλλος καὶ ὕψος τοῦ ὄρους. Κατὰ Σοφοκλέα

Ἄθως σκιάζει νῶτα Λημνίας ἁλός.

Κατὰ δὲ Στάτιον

Iugent tellurem proximus umbra

Vestit Athos, nemorumque obscurat imagine pontum (α)

Ἡ σκιά τοῦ Ἄθω λέγει ὁ ποιητὴς τῶν ἀργοναυτικῶν καλύπτει μέρος τῆς νήσου Λήμνου ἐκτεινομένη μέχρι τῆς πόλεως Μυρίνης·

(α) Stat. Theb. lib 3. v. 31.

Ἄθω ἀνέτειλε καλὴν

Θρητική, ἡ τόσον ἀπόπρηνος Λήμνον ἐσθλα,

Ὅσον ἐς ἐνδιὸν κεν εὐστολος ὀλκὰς ἀνύσαι

Ἀκροτάτῃ κορυφῇ σκιάει καὶ ἐπὶ ὄρει Μυρίνης (α)

Ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Σολῖνος βεβαιοῦσι τὸν Ἀπολλόδεωρον, (β)· ὁ δὲ Πλούταρχος,

« Ἄθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοῆς »

ἐπιβάλλει γὰρ ἡ σκιά τοῦ ὄρους ὡς εἰσικεν τινὶ βοῖδίῳ, μῆκος ἀποτείνουσα διὰ τῆς θαλάσσης οὐκ ἐλαττον ἑπτακοσίων σταδίων. (γ) »

Τὸ ὕψος τοῦ Ἄθωνος ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἀντικείμενον ἐπιστημονικῶν συζητήσεων (δ). ἀλλ' αἱ τελευταῖαι ἀκριβεῖς καταμετρήσεις τοῦ Γρίζεβαχ ἀποδίδουσιν αὐτῷ ὕψος 6400 ποδῶν. Ὑπάρχουσιν ἀληθῶς ὄρη ἄλλα πολὺ ὑψηλότερα ἀλλὰ τὸ ὕψος αὐτῶν δὲν ἐκπλήσσει τοσοῦτον τὴν ὄρασιν, διότι μεσόγεια ὄντα καὶ βαθμηδὸν ὑψούμενα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀνεπαισθητῶς φθάνουσιν εἰς ὕψος πολὺ μεγαλῆτερον, ἀλλ' ὁ Ἄθως ἀμέσως ἐξέρχόμενος ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης, μετεωρίζεται ὡς γίγας πελώριος εἰς τὰ νέφη, σύμπαν αὐτοῦ τὸ ὕψος ἀποτόμως ἐπιδεικνύμενος. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθω, βεβαιοῦσιν οἱ μοναχοὶ, οἵτινες κατ' ἔτος τὴν 6 Αὐγούστου ἐνταῦθα ἐπισήμως ἱεουργοῦσι, εὐδίας οὐσῆς φαίνεται τὸ Βυζάντιον· ἀλλ' ἴσως τοῦτο εἶναι ὑπερβολή, οὐχὶ ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' ἕνεκα τῆς χθαμαλῆς θέσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ καμπύλης τῆς γῆς ἀποκρυπτούσης ἀπὸ τῆς ὁράσεως τὰ πεδινὰ σημεῖα τῆς σφαίρας εἰς τοσαύτην ἀπόστασιν. Ἐπὶ τῶν προγόνων ἡ κορυφή τοῦ Ἄθω ἔφερε τὸν ἀνδριάντα τοῦ νεφεληγερέτου καὶ τερψικεραῦνου Διός.

μέγαν δὲ πανὸν ἐκ νήσου τρίτον

Ἄθων αἶπος Ζηνὸς ἐξεδέξατο (ε)

Βεβαιοῦσι δ' οἱ γέροντες ὅτι εἰς τὰς φάραγγας καὶ τὰς χαράδρας τοῦ Ἄθω ὑπάρχουσιν ἔτι συντρίμματα τοῦ ἀνδριάντος τούτου, ὃν νῦν ἀντικατέστησεν ὁ ναὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ αἱ εἰκόνες, ὡς πάντες οἱ μοναχοὶ βεβαιοῦσι κατ' ἐξαιρέσιν καὶ παράδασιν τῶν διατάξεων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰσὶ χαλκαῖ καὶ ἀνάγλυφοι. Πῶς δὲ τοῦτο καὶ πότε ἐγένετο καὶ ἡ ἱστορία, καθόσον οἶδα, καὶ ἡ παράδοσις ἄγνοεῖ. Περί μεσημβρίαν κατέβημεν εἰς τὸ μοναστήριον ὅπου ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλόφρων ἡγού-

(α) Ἀπολλ. Ρ6δ. 1 608.

(β) Πλίν. φυσ. ἱστορ. βιβλ. 4. κεφ. 12. Solin. Cap. 42.

Ὅρα μέγ. ἐτυμολογ. ἐν λέξει Ἄθως.

(γ) Πλούταρχ. περὶ προσώπ. σελήν.

(δ) Kaesner Ueber Hoehe und Schatten des Athos. Αἰτιφία 1792.

(ε) Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. στίχ. 283. ὅρα καὶ Ἡσύχιον « Ἄθως· ὁ ἐπὶ τοῦ Ἄθω τοῦ ὄρους ἰδρυμένος ἀνδριάνς ὁ Ζεὺς »

μενος εἶχεν ἤδη παρεσκευασμένον λιτόν τι ἀλλ' ὀρεκτικώτατον νηστήσιμον γεῦμα. Τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας Λαύρας ἦν τὸς ἀρχαίους χρόνους τὸ ἐπιστημώτατον καὶ πλουσιώτατον πάντων, ἀλλὰ νῦν καὶ τοὶ τὸ πρῶτον πάλιν κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι δευτερεῦον καὶ ἴσως τριτεῦον κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν περιποίησιν. Μόνη ἡ Λαύρα, ὅτε τὰ λοιπὰ τοῦ ὅρους μοναστήρια ἴσταντο τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὑπὸ τὸν Πρῶτον τοῦς ὅρους, κατὰ προνόμιον ἰδιαιτέρον ὑπήγετο ἀμέσως εἰς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα πάντοτε σχεδὸν ὑπάρχουσιν ἐκ Βυζαντίου οἱ μὲν ἐκουσίως ἐρχόμενοι χάριν ἀναχωρήσεως, οἱ δὲ, καὶ ἀκουσίως ἀποστελλόμενοι χάριν σωφρονισμοῦ καὶ ἐπανόδου εἰς τὸ ὄρθον. Ἐνῶ δὲ μετὰ τοῦ ἡγουμένου ἐσκεπτόμεθα ἤδη περὶ τῆς ἀναχωρήσεως, εἰσέρχεται μοναχὸς τις εἰς τὸ ἀρχονταλίκιον, ὅπου εἵμεθα καὶ μετὰ τὸ σύνηθες « εὐλόγησον πάτερ » ἀνήγγειλε τὸν εἰς τὸν ταρσανᾶν (λιμέναν καὶ ναύσταθμον) κατὰ πλοῦν πλοίου τινὸς φέροντος προσκυνητὰς· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἠκούσθησαν καὶ οἱ πυροβολισμοὶ αὐτῶν, τὸ σημεῖον τῆς χαρᾶς ἐν Ἑλλάδι ἐν γένει. Ἐκαστον ἐκ τοῦ ὅρους μοναστήριον, εἴτε μεσόγειον εἴτε παράλιον, ἔχει τὸν ἴδιον αὐτοῦ ναύσταθμον, ὅπου ναυλοχοῦσι τὰ πλοία τὰ τοῦ μοναστηρίου, τὰ εἰσκαρμίζοντα καὶ ἐκκαρμίζοντα τὰς τροφάς, τὰ διάφορα προϊόντα, καὶ πάντα ἐν γένει τὰ ἀφορῶντα τὸ μοναστήριον. Ναῦται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅταν ὁ πλοῦς ἢ βραχὺς, εἶναι αὐτοὶ τοῦ μοναστηρίου οἱ μοναχοί. Ὁ ναύσταθμος τῆς Λαύρας κεῖται ἀμέσως κάτωθι τοῦ μοναστηρίου, προστατευόμενος ὑπὸ πύργου κυλοσσιαίου ἐξαιρέτου, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι πολλὰ κελλία καὶ παρεκλήσια κάλλιστα. Εἰσέρχονται δ' εἰς αὐτὸν διὰ κινητῆς ξυλίνης γεφύρας, ἥτις πάντοτε αἵρεται τὴν νύκτα, ὥστε ὁ πύργος καθίσταται οὕτω πανταχόθεν ἀπρόσιτος. Εἰς τοῦτον τὸν πύργον ὑποδέχονται οἱ μοναχοὶ κατὰ πρῶτον τοὺς ἀπὸ θαλάσσης ἐρχομένους ξένους, περιηγητὰς, προσκυνητὰς καὶ ἄλλους, διδόντες συγχρόνως εἰδήσιν εἰς τὸ μοναστήριον περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν. Ἐν τούτῳ δὲ ἐφθασαν καὶ οἱ προσκυνηταὶ τσαρσάκοντα πέντε, πάντες Ἕλληνας μικρασιαῖται, φέροντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν τὸν τύπον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς πίστεως. Καὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ δὲ διὰ κωδωνοκρουσίας διεδηλώθη ἀμέσως ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀφίξει τῶν ξένων τούτων, οἵτινες πάντοτε φέρουσι μεθ' ἐαυτῶν εὐσεβεῖς αὐτοπροαιρέτους φόρους. Οἱ προσκυνηταὶ τοῦ ὅρους εἶναι δύο εἰδῶν, οἱ μὲν αὐθόρμητοι καὶ αὐτόκλητοι· ὅποιοι ἦσαν οἱ ἤδη αἴφνης ἐλθόντες, οἱ δὲ προσκεκλημένοι, ἢ μάλλον ὑπὸ τοῦ μοναστηρίου οἴοντι ἐστρατολογημένοι. Τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω, λέγει ὁ Ζαχαρίας, ἀποστέλλουσι μοναχὸς πανταχοῦ εἰς τὴν βυζαν-

τινὴν αὐτοκρατορίαν, ἵνα ἕκαστον ὑπὲρ ἐαυτοῦ στρατολογήτῃ προσκυνητὰς. Ὁ τοιοῦτος ἀπόστολος, ἵνα δυνήθῃ νὰ συλλέξῃ προσκυνητὰς ἐν ὠρισμένῃ τινὶ ἐπαρχίᾳ, ὀφείλει προηγουμένως ἵνα λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς, χορηγουμένην συνήθως ἐπὶ καταβολῇ δικαιώματος, ἀναλόγου πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπαρχίας. Μετὰ ταῦτα περιοδεύει τὴν ἐπαρχίαν, παροτρύνει διὰ λόγων τοὺς εὐσεβεῖς εἰς προσκύνησιν καὶ εἰς τοὺς ἀναγγέλλοντας ἐαυτοὺς προσδιορίζει τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον τῆς ἀναχωρήσεως.

Ἐν τῷ ὠρισμένῳ χρόνῳ ἡ συνοδία τῶν προσκυνητῶν ἄρχεται τῆς ὁδοπορίας ἢ τῆς ὁχλοσπολείας, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ συλλέξαντος αὐτοὺς μοναχοῦ, ὅστις φέρει αὐτοὺς πρῶτον εἰς τὸ μοναστήριον τὸ ἐκπέμψαν αὐτόν. Ἐνταῦθα μένουσιν οἱ προσκυνηταὶ ἡμέρας τινάς, καὶ προσφέρουσι τὰ σπουδαιότερα δῶρα. Μετὰ δὲ ταῦτα καταλείποντες ἐνταῦθα τοὺς ἵππους ἢ τὰ πλοία αὐτῶν, περιηγοῦνται τὰ λοιπὰ μοναστήρια, πανταχοῦ ἀφίνοντες μικρά τινα δῶρα τέλος δὲ ἐπιστρέφουσι εἰς τὸ μοναστήριον, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἐξῆλθον, ἵνα αὖθις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πρώτου αὐτῶν καθηγεμόνος ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν. (α).

Περὶ τὴν μίαν μ. μ. ὁ φιλόφρων τῆς Λαύρας ἡγούμενος προπέμψας με μικρὸν, ἀπέστειλε συνοδεύμενον ὑπὸ μοναχῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Καρκαλλίου, τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Λαύραν ἐν τῇ ἀνατολικῇ σειρᾷ τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἄθω. Δάση, χλοερὰ καὶ πυκνὰ, ῥύακες διφυγέστατοι, κάλλιστα καὶ εὐοσμώτατα ἄνθη, καταρρέαται εὐηχοὶ καὶ ἱλαροὶ, κοιλάδες δροσεραὶ καὶ λόφοι κατάσκιτοι, διηνεκῶς διεδέχοντο ἄλληλα ἐν διαστήματι περίπου δύο ὥρων τερπνοτάτης ὁδοπορίας, μέχρι τοῦ προσεχοῦς ἡμῶν ἱεροῦ σταθμοῦ. Καὶ ἐνταῦθα, ἐν τῷ κοινοβίῳ τούτῳ μοναστηρίῳ, τιμωμένῳ ἐν ὀνόματι τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἡ αὐτὴ ἀφελὴς περιποίησις καὶ ἐγκάρδιος φιλοξενία, ἡ χαρακτηρίζουσα ἰδίᾳ τὰς ἱεράς τοῦ Ἄθω μονὰς, ἐν αἷς ἀληθῶς ὁ βασιλεὺς βασιλεύει βίος ξενοδοκίας καὶ φιλαδελφίας ἐπιμελούμενος, ἀπράγμων, ἡσύχιος, θεοφιλῆς, φιλόπτωχος, ἀόργητος, ἀμνησίκκος ἀκενόδοξος, καὶ ἀνυπερήφανος. Πρὸς τινὰ ποτε μελαγχολικὸν περιηγητὴν τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης ἔλεγον οἱ πατέρες τοῦ ὅρους « Ἄφες τὸν κόσμον καὶ ἐλθέ πρὸς ἡμᾶς· παρ' ἡμῖν θέλεις εὖρε τὴν εὐτυχίαν σου. Στρέψον καὶ ἴδε τὴν χλοερὰν ἐκείνην ὠραίαν καλύβην, τὸ ἐπὶ τοῦ ὅρους ἐκεῖνο ἐρημητήριον ἤδη ἀκτινοβολοῦσιν αἱ ὠχραὶ τοῦ δύνοντος ἡλίου ἀκτῖνες ἐπὶ τῶν παραθύρων αὐτοῦ ! Μεθ' ὁπόσης χάριτος ἀναδύει ἐκ τοῦ πολυφύλλου δάσους τῶν καταστανεῶν τὸ μονῆρες ἐκεῖνο

(α) "Ορα Zachariae, Reise in den Orient σελ. 259. Heidelberg. 1840.

παρεκκλήσιον ὃ περιστέφει ἡ δάφνη, τὸ κλῆμα, ἡ νάρδος καὶ ἡ μυρσίνη. Ἴδε ὅποσον λαμπρὰ ὡς στιλπνότατος ἄργυρος ἀναβλύζει ἐκ τῶν πετρῶν ἡ πηγὴ ἄκουσον ὅποσον ἁρμονικὰ ψιθυρίζει τὸ βεῖθρον ὑπὸ τὰς ῥοδοδάφνας καὶ τὸν κισσόν! Ἐνταῦθα, τέκνον ἀναπνέεις ἀέρα ἀμύλυντον, καὶ ἀπολαύεις τοῦ ἄκρου πάντων τῶν ἀγαθῶν, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης πρὸς σὲ αὐτόν. Διότι μόνος ἐκεῖνος εἶναι ἐλεύθερος, ὅστις νικήσας τὸν κόσμον, ἔστησε τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἀθωνος, τοῦ ἐργαστηρίου πικρῶν ἀρετῶν. » Καὶ οὕτως ἡ ἐλευθερία, δι' ἣν τοσαύτας προσφέρομεν θυσίας οἱ ἄνθρωποι, σκια καὶ ὄνειρον καθίσταται ἐν τῷ κόσμῳ! Τίς ποτε ἐντὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας βιών καὶ ἀναστρεφόμενος, δύναται νὰ εἴπῃ ἐν συνειδήσει εἶμαι ἐλεύθερος! Πάντες ἐν αὐτῇ δοῦλοι ἐσμέν ἄργυρῶνῃ τοῦ ἐσωτερικοῦ πάθους τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῆς κοινωνίας ἀνάγκης. Ἡ φύσις ἐδούλωσε τῇ ὕλῃ μόνον τὸ σῶμα ἡμῶν, ἡ δὲ κοινωνία ἐξέτεινε τὴν δουλείαν ταύτην καὶ ἐπὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν ψυχὴν! ὑπὸ τῆς ιδέας ταύτης κατείχετο καὶ ὁ θεῖος ἐκεῖνος Αἰσχύλος, λέγων ἐν τῷ Προμηθεὶ αὐτοῦ,

Φρίσσω δέ σε δερκομένην

μυρίοις μόχθοις δεικναιόμενον . . .

Ζῆνα γὰρ οὐ τρομέων

Ἐν ἰδίᾳ γνώμῃ σέβει θνατοὺς ἄγαν Προμηθεῦ.

Ὁ ἥλιος ἤδη ἐκλινεν ἐπαισθητῶς καὶ ἡ περαιτέρω ἐνταῦθα διατριβὴ μου κατέστη ἀδύνατος.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἡ νεωτέρα κοινωνία

—ooo—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἡ Κυρία Huber.

Ἐνῶ δὲ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, τὴν σήμερον καλουμένην canton de Neuchâtel παρίστατο ὡς ἐν θεάτρῳ ἡ ἐνεργητικότης τῆς K. de Charrière καὶ τῆς σχολῆς αὐτῆς, ἐν Ἑλβετίᾳ συνεκροτεῖτο πάλιν διάπυρος μετὰ τῶν φίλων τοῦ I. I. Ρουσώ καὶ τοῦ Βολταίρ. Εἰ καὶ ἡ πάλιν αὕτη ἐλκύει καθ' ἐκάστην ζωηρότερον τὴν προσοχὴν τῶν ἱστορικῶν, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἐγένετο ἐνδόσιμον ἀξιολόγων προγμᾶτειῶν, μοι φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐνεργείας τῆς K. Huber κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὅτι δύσκολον ν' ἀμφισβη-

τηθῇ ἡ ἐπιρροὴ τῶν συγγραμμάτων αὐτῆς ἐπὶ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἐμιλίας καὶ τῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων τῆς IH' ἑκατονταετηρίδος· ἡ K. Huber δὲν ἦτο βεβαίως νοῦς ἀγοραῖος. Ὁ ἀδελφὸς Tabaraud ὁμολογεῖ «ὅτι τὰ συγγράμματα αὐτῆς (1) δεικνύουσι καὶ πνεῦμα καὶ γνώσεις, ὅτι τὸ σύστημα αὐτῆς εἶναι καθ' ὅλα τὰ μέρη συνηρμοσμένον, ὅτι ἔχει διαλεκτικὴν λεπτοτάτην, καὶ τὴν ἠθικὴν καθάραν ἢ μᾶλλον αὐστηράν, καὶ ὅτι συνηγορεῖ ἐνθέρμως ὑπὲρ τῶν ἡθῶν » (2).

Ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἐπιστολῶν ὁμολογεῖ μὲν βαθύτατον σέβας πρὸς τὰ ἱερὰ βιβλία, διακρίνει ὅμως ἐπιμελῶς τὸν λόγον τοῦ διδασκάλου ἀπὸ τῶν ἀναριθμήτων ἐρμηνειῶν τῶν θεολόγων, καὶ δοξάζει ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι εἶναι ἐν γένει ἀνάξιοι τῆς τοιαύτης βαρύτητος ἥτις ἀπεδόθη εἰς αὐτάς. Μελετώντες τὸ Εὐαγγέλιον ἄνευ τῆς βοηθείας αὐτῶν, εὐρίσκομεν ἀληθείας λογικωτάτας καὶ συμφώνους πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τῆς πλέον πεπολιτισμένης κοινωνίας, ἄνευ οὐδενὸς τῶν μυστηρίων ἅτινα ἐπενόησαν οἱ σχολιασταὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Δὲν εἶναι ταῦτα σύμφωνα (πλὴν τῆς εὐγλωττίας, διότι μετριώτατον τὸ ὕφος τῆς K. Huber) πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τοῦ vicair savoyard ;

Τὸ δὲ σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον *Συστήματα τῶν Θεολόγων*, εἶναι ἐφαρμογὴ ἰδιαίτερου τινὸς δόγματος τῆς γενικῆς θεωρίας τὴν ὁποίαν ἐξέθεσα. Ὁ συγγραφεὺς ἀποκρούει τὴν εἰς τὰς αἰωνίους βασάνους πίστιν ὡς ἐναντίαν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐννοίαν τοῦ κειμένου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὑποκαθίστησιν εἰς τὴν Κόλασιν εἰδός τι Καθαρτηρίου. Τὴν ἰδέαν ταύτην παρεδέχθη καὶ ὁ I. I. Ρουσώ· ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνεπτύχθη ἐκ συστήματος εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἱεργένους. Ναὶ μὲν ἡ ἀνατολικοὶ δὲν ἐδέχθησαν ἐν γένει τὴν θεωρίαν τοῦ περιωνύμου Ἀλεξάνδρινοῦ διδασκάλου· αἱ περὶ τοῦτου ὅμως δοξασαὶ αὐτῶν ὑπῆρξαν πάντοτε πολὺ ὀλιγώτερον αὐστηραὶ τῶν τῆς Ρώμης. Θεωροῦσι «τὴν ἐλάττωσιν τῶν βασάνων τῆς Κολάσεως » ὡς κεφάλαιον ἀνεπίδεκτον ἀμφισβολίας, τοῦ θεοῦ, ὅστις δὲν τιμωρεῖ ἐπὶ ματαίῳ, μετριάζοντος τὴν τιμωρίαν, καθόσον ὁ ἀμαρτωλὸς ἱκανοποιεῖ τὴν δικαιοσύνην

(1) Τὰ δύο κυριώτερα συγγράμματα τῆς K. Huber εἶναι τὰ « *Systèmes des Théologiens anciens et modernes, conciliés par l'exposition des différents sentiments sur l'état des âmes séparées du corps.* » εἰς 42, 1734, καὶ αἱ « *Lettres sur la religion essentielle à l'homme.* » Εἰ καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὰ Συστήματα (τὸ 1739), ἡ λογικὴ ὅμως τάξις ἀπαιτεῖ ν' ἀσχοληθῶμεν ἐν πρώτοις περὶ τῆς θρησκείας τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν, πρὶν ἢ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν τιμωριῶν τῆς ἄλλης ζωῆς.

(2) Biographie universelle ὑπὸ Michaud.